

SÕAKUNST AOLUUN

Piirimehe Mart,

konsultant Liisa-Helena Lumberg-Paramonova

Akadi kuninga Naram-Sini võitu kujotaja kivist plaat (steel), Akadi suurriik, 2254–2218 iKr. CC BY-SA 3.0 FR / Wikimedia Commons

Joba edimädse näüte man om häste nätä, kuimuudu sõta om väega pikä aoluu joosul kunstin kujotõt. Kimmähe võinu küssü, mille tuud ülepää tetäs? Kunstil om sõan mitmit ülesandit.

Kunsti tetäs, et määnegi juhtuminõ olnu meelen ja vällä tuud vai et näüdädä, ku tähtsä om tuu kunsti teljä. Siin sammamuudu: Naram-Sin oll' Akadi kuning, kedä om kujotõt võitman Zagrosõ mäkin elänüt lullubi rahvast. Vähäkese koonilidsõ vormiga Akadi suurõriigi aignõ steel (kivist sammas vai plaat, kon pääl om midägi kujotõt – toim) om kats miitret korgõ, roosakadsõst kalgikivist ja om vällä pant Louvre'in. Steeli päält om nätä, kuis tan õigustõdas ja seletedäs Naram-Sini sõakäüki barbaarsidõ ja ullõ lullubõ vasta. Akadi väe olli kõva kõrra perrä paigutõdu kimmäs ütsüs, midä lullubõl es olõ. Naram-Sin, kedä pildi pääl nätä, sõkk jalgo ala uma vainlasõ, kiä omma nõrga, kaootilidsõ ni pallõsõ armu.

Piät meelen pidämä, et kunsti tegemine om kallis ja midägi es tetä inne, ei tetä parhilla, perrä mõtlõmalda, rutulidsõlt, esieränis sis, ku midä kivi sisse raotas. Väega pikkä aigo omma kunsti telnü nuu, kinkal om rahha, korgõmb kotus vms.

Kuulja gallialanõ CC BY-SA 3.0 / Wikimedia Commons, Jean-Pol GRANDMONT Marmorist tett koopia hellenistligust pronksoriginaalist. Kapitooriumi muusõum, Rooma.

Arvada om kuulja gallialasõ kujo Vana-Rooma marmorkoopia hellenistligust pronksoriginaalist, miä võidsõ peri olla 3. aastagasaast iKr. Sääne saatus om tuu ao kujjõlõ väega harilik. Originaali olõ-õi alalõ. Varrampa om arvat, et kujo võisõ kujota kuuljat gladiaatorit, a ildampa om tuud õks kuuljas gallialasõs peet. Ka siin om skulptuuri tegijä tennü tegeläse jäledüs, sääntsес, kedä ei olõ tsiviliseeridü rahva siän. Tuud näütäse timä vundsi ja kaalaehe, midä ol' näütüses keldel ja tõisil roitrahvil. Arvada õks om, et tä ol' nimeldä sõamiis, kiä kuuli Pergamoni Attalosõ sõakäügin.

Esieräldiselt miildüs kaejilõ taa kujo inemise muudu karakter, miä näütäs vika saanu sõamehe viimätsit aokibõnit. Nuu omma üldinemlise ja pandva halõstama. Kujjo om ka pallõ kopeerit.

Hopliidi ehk Vana-Kreeka jalaväeläse lahengun. Vana-Kreeka vaas hellenismiperioodist, u. 2. saj iKr.

Jakkami hellenismiperioodi teossidõga. Hellenismis nimmatas illatsõmpa Vana-Kreeka kultuuri aigu, kon kreekalik kultuur ol' väega lajalt levinü ja mõokas kõgõlõ vana ao maailmalõ. Kimmähe ol' uma osa ka kreekläisi edenemisel sõavälä pääl, midä siin kah nätä om.

Hopliidi olli kreeka sõamehe, kink sõariistus olli oda ja kilbi. Lahengu alostusõn olli nä tihhen sirgõn rivin, miä lagosi, ku laheng edesi lätš ja pääle naas kässiga taplõminõ.

Seo vaasi pääl om umas võet hoobis tõistsugumanõ, edesijoudnumb kujotamisõ viis, minkal om rohkõmb värme ja nätä elävämbä-liikvamba inemise. Värme muidoki musta-valgõ paprõ pääl ei paistu. Et sõamiihi figuuri vaasõ pääle parõmbahe är mahtunu, om muudõt ka vaasõ vormi.

Kiievi-Vinne sõakäük õdaguhe. Novgorodi sõamehe sainarõividõ pääl, 12. aastagasada.

Läämi aon edesi keskaigo. Siin näemi hobõsidõ sälän Novgorodi sõamiihi, kiä olli rikkamba ja kinkal oll'rahha hobõsõ jaos ja hobõsõ pääl võitlõmisõs. Tuud aigo olõ-õs tuu väiku asi. Tuu sõakäük oll' 12. aastagasaal ja jäi kõgõ viimätses kõrras, ku vindläse õdagu poolõ omma tüknu.

Hobõsõga sõamiihi om kujotõdu ka sainarõiva pääl, minkast kõgõ tunnõtumb om vast Bayeux' vaip, kon om pääl 1066. aastaga Hastingi laheng. Säändse sainarõiva omma piinü ja õrnakõsõ, selle omma ka seost alalõ jäänü õnnõ tükükese.

Naasõ sõan, Otto Dix 1928.

Otto Dix oll' áaksa ekspressionist. Jovvulinõ värvikiil, tugõva vormi ja ekspressiivne vällä näütämise viis omma kõik väega Dixi muudu. Siin om tä katõ naasõ pääl näüdänü harva ette tulõjat teemat – naasõ sõan. Dix om kõvastõ stiliseeritül moodul näüdänü, midä naanõ sõa aigu tetä võinu. Kuiki kimmäst tunnistust ei olõ, om arvat, et nuu naasõ võiva olla peris inemiisi päält tettü: kural puul medõdõ Hanna Semanti ja hää poolõ pääl motoriseeridü sõnomivijäütsüse liigõ Margaret Eichhorn. Kurapuulsõ medõõ figuur om inspiirnú ildampa Margaret Atwoodi ummi teossit kirotama. Meile võisi olla hää teedä, et Otto Dixile oll' tähtsä, et sõta är ei unõhtõda. Ilmasõast oll' jo aastit müüdä ja rohkõmb kaeti *flapper girl*'e (1920. aastidõ lääneligu naasõ, kiä pidi hinnäst ül- len vabambalt ku vanõmba põlvkunna naasõ – toim) ja muido moodu- perätsit daamõ, kedä nuu sõapreili joht olõ-õi.

Kangõlasimä. Suurõn sõan tappunuisi poigõ mälehtjä kujo Katsmaniken, Šiauliai lähkün, Leedun.

1970. aastidõ rahulidsõ meelega Leedu. Katsmanike külän om suur kujo kangõlasimäle. Sääntsit kujjõ armastõdi tuud aigu tetä hulga. Figuur om monumentaalnõ, jovvulinõ, suurõjoonõlinõ. Kangõlasimä kujo mälehtäs suurõn sõan tappunuisi poigõ. Sääntsile monumendele anti sakõstõ poeetiliidsi nimmi. Panõ tähele, et monument om liinast välän, luudusõn, kon tä käü kokko vannu pühhi mõtsuga.

Sõaunõskõlu. Sõaromanss. Ku mi unõhta, miä sõda om, tulõ vahtsõnõ. Parhilla sõta olõ-õi. Maailman olõ-õi inämb ammu üttegi sõta. Siin maailman, midä ma sullõ viimätside lehekülgi pääl näüdässi, kon sa kõrrakõsõs aos olli, olõ-õi sõta. Viimädse 10 minutit ei olõ maailman sõta olnu.

Naa teosõ, päält edimädse katõ, ei olõ ehtsä. Naa omma maailmast, kon sõta ei olõ. Aolugu ei kõrda hinnäst, a lätt riimi. Riimi lätt tuu, mink mi unõhtanu olõ.

**Mälehtüsmärk kõigilõ Eestimaal tappunuilõ Austraa-
lia sõamiihile. Rüütli 32, Narva vanaliin.**

Kõik tõesõ pildi päält katõ edimädse omma AI-ga tettü lavakunstikooli projekte jaos. Mart Piirimees tekk AI-ga pildi, kiruť kontseptsiooni, pallõl kunstitiidläsel Paramonoval tuust kunstitiidläse ettekannõ tetä, õkva nigu nuu kõik olõsi peris pildi ja kuju olnu – toim.